

toimintaan nähden sekä tekijänä että kohteena; s. 245). Voitaneen kuitenkin ottaa lukuun sellainen yksinkertainen mahdollisuus, että jossakin vaiheessa yleinen tulosijaillatiivi paineellaan vaikutti, että selvää lokaalisuutta ilmaiseviin tapauksiin otettiin sellainen verbiniimi, joka oli muodostunut yleisellä tulosijapäätteellä. Infinitiivin latiivi syrjäytyi samalla finaalisien funktioonsa.

Lis. Saukkosen teoksesta saa varsin positiivisen yleisvaikutelman. Tekijä on käynyt rohkeasti käsiksi niihin moninaiisiin pulmakysymyksiin, joita itse valitsemansa aihe on tarjonnut. Tutkimukseen sisältyy harvinaisen paljon omintakeista, selkeätä, monipuolista, useimmiten tuloksekasta pohdintaa. Eräät tärkeät probleemit, joita hän on kehitellyt, tosin näyttävät luonteeltaan olevan sellaisia, että niihin parhaassakin tapauksessa

saataneen vain todennäköinen ratkaisu. Kunnioitettavaa on myös lis. Saukkosen kyky paneutua täysin suvereenisti aloihin, jotka eivät alun perin ole kuuluneet hänen peruskoulutukseensa, esim. sellaisiin vaikeihin kielimuotoihin kuin lapin murteihin. Kun vertaa nyt ilmestynyttä teosta kolmen vuotta sitten tarkastettuun samanaiheiseen lisensiaatintyöhön, toteaa tyytyväisenä, että lis. Saukkosen kypsyminen tutkijaksi on edistynyt erittäin suotuisasti. Työ ansaitsee tunnustuksen siinäkin suhteessa, että varsinaisia virheellisyyksiä siitä tapaa peräti vähän. Ne huomaautukset, jotka tein tarkastustilaisuudessa, eivät heikennä tutkimuksen arvoa.

Kun lis. Saukkosen väitöskirja kokonaisuudessaan on varsin merkittävä lisä suomen kielen syntaktiseen tutkimukseen, ehdotan mielihyvin sitä Osaston hyväksyttäväksi.

R. E. NIRVI

Kalevalaisia maisemia

Kalevalaseuran vuosikirja 46. Toim. SULO HALTSONEN. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki 1966. 439 s.

Viime helmikuussa ilmestyneessä vuosikirjassa on kansanrunouden ja -tietouden tutkimustulosten esittely etualalla. Näihin aihepiireihin kuuluvista artikkeleista mainittakoon Martti Haavion Suomalaisten kansansatujen keruun ja julkaisemisen alkuvaiheet, Matti Kuusen yksityiskohtainen Laivassa surmattu veli -runon redaktioiden tarkastelu, Kari Laukkasen Kuusalun sananparsistoa esittelevä kirjoitus sekä Erkki Lyytikäisen mielenkiintoinen, laajalle levinneeseen Hallin Jannen tarinaan liittyvien laulujen ja arkkiyeisujen vertailu. Kielettutkimuksen alalta teoksessa on kolme kirjoitusta: lukusanojemme historiaa tarkastelee Osmo Ikola, Aarni Penttilä esittelee cräitä sanaleikkityyppejä, ja

Osmo Hormia käsittelee Gananderin sanakirjan murretietojen alkuperää.

Kardinaalilukuja 2—6 vastaavat sanat näyttävät muodostavan, Ikola toteaa artikkelissaan, lukusanojemme jo ainakin suomalais-ugrilaiselta kaudelta periytyvän ydinkerroksen; suuremmissa luvuissa sen sijaan on merkkejä sekundarisuudesta. Kokonaisobjektina ensin mainitut ovat päätteettömiä, yksikön nominatiivin kaltaisia. Sana yksi puolestaan kongruoi pääsanansa kanssa adjektiiviattribuutin tavoin. Luvuissa seitsemän ja kymmenen, jotka ovat suomalais-permiläisen ja suomalais-volgalaisen ajan perintöä, on kyseessä päätteellisen akkusatiivin yleistymisen nominatiiviin; alkuperäiset nominatiivimuodot seitzen ja

kymmen ovat säilyneet vain yhdyssanoissa. Lainasanat sata, tuhat ja miljoona (sekä miljardi) liittyvät käytöltään läheisesti viimeksi mainittuihin. Lukusanaobjektit sata ja tuhat esiintyvät kansanrunoissa genetiivin kaltaisessa muodossa, kuten Ikolan kirjoituksen otsikoksi valituista säkeistäkin käy ilmi: »Jo olen syönyt sa'an urosta, tuhonnut tuhannen miestä». Myös yleiskielessä tuhannenmuoto esiintyy tuhat-asun rinnalla sekä subjektina että objektina. Sata puolestaan on pääteetön kummassakin tapauksessa. Miljoona- ja miljardi-sanaa käytetään tavallisten objektisääntöjen mukaan; kuitenkin substantiivin yhteydessä ne voivat olla taipumattomassa muodossa. Tuhat- ja sata-sanaa on todennäköisesti alkuaan käytetty määrää ilmaisevien substantiivien tavoin, ja vasta myöhemmin ne ovat syntaktisesti mukautuneet — eivät tosin täydellisesti — muiden lukusanojen kategoriaan samoin kuin niitä nuorempi lainasana miljoona. Lukusanat kahdeksan ja yhdeksän, joihin sisältyvät sanat kaksi ja yksi, ovat Björn Collinderin teorian mukaan akkusatiivimuotoja kuten seitsemän, kymmenen ja tuhannen. Mahdollisesti niihin olisi alun perin liittynyt jokin 'kymmentä' merkitsevä myöhemmin kadonnut sana. Ikola pitää epätodennäköisenä E. N. Setälän aikoinaan esittämää oletusta, että näiden sanojen loppuosa *-deksan*, *-deksän* olisi indoeurooppalainen kymmentä ilmaiseva lainasana ja että sanoissa olisi nominatiivi syrjäyttänyt akkusatiivin. Tällöin olisi kyseessä päinvastainen yleistys kuin lukusanoissa seitsemän ja kymmenen. Ikola yhtyy Collinderin selitykseen, mutta esittää myös mahdollisuuden, että mainitut luvut olisivatkin alkuaan instruktiiveja. — Lukusanoistamme vanhimmat, luvut 2—6, edustavat ja noudattavat siis yhä vanhaa lukusanojen syntaktista »käytäytymissääntöä», kun taas myöhempään kerrostumaan kuuluvissa suuremmissa luvuissa on säilynyt jälkiä määrää ilmaisevien substantiivien mukaisesta käy-

töstä. Lukusanojen jakaantumisesta kanteen ryhmään juuri 6:n ja 7:n välillä on merkkejä myös eräissä etäsukukielissä.

Aarni Penttilän kirjoitus Lisää sanaleikeistä on täydennystä hänen Kalevalaseuran vuosikirjassa vuonna 1961 julkaistumaan artikkeliin, jossa hän käsitteli lähinnä kaksiselitteisiä sanoja. Nyt ovat tarkasteltavina alliteraatio (maat mannut, kimpset ja kampsut), kiasmi (ensin juodaan hilpeinä kaljaa, sitten ollaan kalpeina hiljaa), kontaminaatio (ajopelimeuvot, kätkeä leiviskänsä vakan alle) sekä tilannekomiikka, lyhentee, kielivoimistelu, sanojen pyörtäminen (ennen kaikkea palindromit) ja painovirheiden tuottama harmi ja hauskuus.

Gananderin sanakirja sisältää runsaasti kansankielestä poimittua ainesta, mutta selvää yleiskuvaa murretietojen lukumäärästä ja laadusta ei ole ollut. Hakusanoina esiintyvää materiaalia on voitu käyttää hyväksi sanastontutkimuksessa, mutta murremaantieteellinen selvittely on kärsinyt sanojen saantipaikkojen merkitsemättä jättämisestä; samoin äänneilmioiden tarkastelussa tämä sanakirja »on ollut käytännöllisesti katsoen läpitunkematon viidakko». Sanakirjan käytön helpottamiseksi Hormia esittää tutkielmassaan murrealueittain ryhmiteltynä kielenaineksen, josta Ganander on ilmoittanut saantipaikan. Järjestelytyötä on vaikeuttanut suuresti se, että murteellisuuden aste vaihtelee sanakirjassa pitkin matkaa ja että viittausten, selitysten ja keruupitäjien ja -alueiden merkitäteknikka on sattumanvaraista. Epävarmat tapaukset Hormia on pyrkinyt täsmentämään ja kontrolloimaan Sanakirjasäätiön murreaineksen avulla.

Vuokkiniemeläisen Mari Kyyrösen elämänvaiheita ja vanhaa vienalaista tietoutta esittelee lukijoille Pertti Virtaranta. Erityisesti hän pahoittelee sitä, ettei viime vuosisadalla eikä vielä tämänkään vuosisadan alkupuolella kiinnitetty tarpeeksi huomiota runonlaulajien ja perinteentäitäjien omiin elämän-

vaiheisiin — ei usein edes henkilötietoihin —, sosiaalsiin suhteisiin, runojen ja loitsujen synty- ja käyttötilanteisiin. — Tapahistorian alalta on vuosikirjassa pari tutkielmaa. Eräitä vatjalaisten keskuudessa tunnettuja kalenterivuoden merkkipäiviä, niiden nimityksiä ja niihin liittyviä tapoja esittelee Paul Ariste ja Inkerin maanviljelyskulttiin kuuluvia menoja ja uskomuksia Antti Hämäläinen. — Latviankielistä Kalevalan käännöstä tarkastelee Lauri Posti, turkin-

nosta Paul Jyrkänkallio. — Henkilöhistorian alalta on kaksi muistokirjoitusta: Kustaa Vilkunan puhe viime keväänä kuolleen kirjailijan ja muinaistutkijan Sakari Pälsin siunaustilaisuudessa ja Aimo Halilan kirjoitus maisema- ja matkakuvauksen taitajan I. K. Inhan syntymän satavuotismuistoksi.

Kalevalaseuran vuosikirja 46 esittelee monipuolisesti kansallisen kulttuurimme eri aloja ja sisältää runsaasti mielenkiintoisia tutkimustuloksia.

PIRKKO HOLMBERG